

Александар УЗЕЛАЦ*
Историјски институт
Београд

ХОДОЧАСНИК ИЗ ИРСКЕ НА ИСТОЧНОЈ ОБАЛИ ЈАДРАНА ПОЧЕТКОМ XIV ВЕКА

Анстракт: Рад се бави списом францисканца Симона Фицсимонса који је у пратњи свог сабрата Хуга Илуминатора предузео 1323. године ходочашће у Свету земљу. У свом извештају Симон је дужну пажњу посветио градовима и земљама на источној обали Јадрана које је пропутовао. Упркос томе што овај извор није непознат у српској историографији, чини се да је до сада остао на маргинама истраживања. Стога су у овом раду представљени једини сачувани рукопис овог извора, његова критичка издања, дат је осврт на личност аутора и садржај списка. Као прилог, донет је превод одломака из овог списка везан за Симоново и Хугово путовање од Венеције до Драча у другој половини августа 1323. године, пропраћен критичким коментарима.

Кључне речи: Симон Фицсимонс (Фицсимон), францисканци, ходочашћа, Рашка, Албанија, Дубровник, Улцињ, Драч, XIV век.

Abstract: The article deals with the report of Franciscan Simon Fitzsimmons who, accompanied by friar Hugh Illuminator, undertook a pilgrimage to the Holy Land in 1323. In his report, Simon dedicated due attention to the cities and lands on the eastern Adriatic coast that he went through. Although this source is not unknown in Serbian historiography, it seems to have remained on the margins of research. The paper presents the only preserved manuscript of this source, its critical editions, and sheds light on the personality of the author and contents of the manuscript. A part of the text, dealing with Simon's and Hugh's voyage from Venice to Durazzo in the second half of August 1323, is given in Serbian translation, with critical commentaries.

Keywords: Simon Fitzsimmons, Franciscans, pilgrimages, Rascia, Albania, Dubrovnik, Ulcinj, Durrës, 14th century.

Извештај францисканца Симона Фицсимонса или Фицсимона (Simon Semeonis) о његовом ходочашћу из Ирске у Свету земљу 1323. године представља извор који није непознат српским историчарима. На њега су,

* aleksandar.uzelac@iib.ac.rs

још у времену између два светска рата, указали М. Решетар¹ и Ј. Тадић.² Податке за српску историју из овог извора детаљније је представио Н. Радојчић.³ Одломак Симоновог дела који се односи на Драч и Албанију донео је Р. Елси,⁴ а списом су се такође укратко позабавили Ж. Ришар,⁵ З. Ладић,⁶ као и аутор ових редова, у чланцима посвећеним страним путницима у јужнословенским земљама.⁷

У свим претходно поменутих истраживањима изостао је превод целокупног одељка Симоновог путовања од Венеције до Драча. Такође, у њима су пропуштена два каснија одломка из текста, у којима Симон пореди прилике у градовима на Јадрану, на острву Крит и у северној Италији. То су прва два разлога због којих је потребно још једном се вратити на овај извор. Трећи, не мање важан разлог, лежи у чињеници да су у старијим радовима углавном изостављени подаци о аутору извештаја, јединственом рукопису у коме је сачуван, критичким издањима, али и бројним занимљивостима које овај средњовековни текст доноси. На све ове детаље ћемо се осврнути на наредним страницама, а потом у прилогу донети превод одломака из Симоновог списка, везаних за земље на источној обали Јадрана, уз критичке коментаре.

¹ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика*, I (*хисторички дио*), Сремски Карловци 1924, 128; М. Rešetar, *Početak kovanja dubrovačkoga novca*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 266 (1939) 164–168.

² Ј. Tadić, *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik 1939, 181–183.

³ Н. Радојчић, *Занимљив извор за доба владе српскога краља Стефана Дечанскога*, Историјски часопис 14–15 (1963–1965) 317–327.

⁴ R. Elsie, *Two Irish Travellers in Albania in 1322*, Albanien in Vergangenheit und Gegenwart, internationales Symposium der Südosteuropa-Gesellschaft in Zusammenarbeit mit der Albanischen Akademie der Wissenschaften, Winterscheider Mühle bei Bonn, 12. – 15. September 1989, ed. K.-G. Grothusen, München 1991, 24–27.

⁵ J. Richard, *Križari i putnici u srednjovjekovnoj Slavoniji*, Croatica Christiana periodica 10 (1986) 29–30.

⁶ Z. Ladić, *Croatian Regions, Cities-Communes, and Their Population in the Eastern Adriatic in the Travelogues of Medieval European Pilgrims*, Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Image of the Town in Narrative Sources: Reality and/or Fiction?, edd. I. Benyovsky Latin, Z. Pešorda Vardić, Zagreb 2017, 362–365.

⁷ А. Узелац, *Држава Немањића у географским представама западноевропских савременика*, Српска краљевства у средњем веку. Зборник радова са међународног научног скупа одржаног од 15. до 17. септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног), ур. С. Мишић, Краљево 2017, 365–366.

* * *

Већ је истакнуто да је извештај Симона Фицсимонса сачуван у само једном рукопису. Реч је о кодексу од 178 фолија из библиотеке Корпус Кристи колеџа у Кембриџу (Corpus Christi College, Cambridge Ms. 407) у коју је доспео крајем XVI века, као поклон кентербериског архиепископа Метјуа Паркера. Поред Симоновог ходочашћа (fol. 1r–33v), овај кодекс садржи још два путописа. Најпре, извештај Виљема Рубрука (fol. 37r–67r) који је као незванични изасланик француског краља Луја IX путовао у Монголију током 1253–1255. године и срео се са монголским великим каном Менгкеом. Потом, дело Одорика Порденонеа (fol. 69r–91r) који је боравио у Монголском царству између 1314. и 1329. године и оставио опис Индије, Персије и Кине. Сва три текста обједињују истоветни књижевни жанр, околност да су у кодексу исписани истом руком, али и заједничко окружење њихових аутора. Наиме, попут Фицсимонса, Рубрук и Порденоне су исто били припадници францисканског реда.

Поред поменутих три путописа, који чине отприлике прву половину овог кодекса, у њему се, исписани од стране других преписивача, налази још неколико дела. Први је одломак из енциклопедије *О својствима ствари* (De proprietatibus rerum) Вартоломеја Енглеског, састављене око 1240. године. Прецизније говорећи, реч је о 15. књизи овог дела која пружа географски опис земаља поређаних абecedним редом (fol. 93r–128v) и која је још крајем XIII века циркулисала као самостални спис.⁸ Уз то, кодекс садржи преводе са арапског на латински псеудоаристотелијанског списа *Secretum secretorum* (fol. 129r–176v) и медицинског трактата *De complexionem humana* (fol. 176v–178v).

Судећи по маргиналној белешци на првој фолији, рукопис је припадао Симону Бозуну, приору катедрале у Норичу (Liber fratris Symonis prioris Norwic). С обзиром на то да је Бозун посведочен као приор норичке катедрале између 1344. и 1352. године, кодекс је, по свему судећи, исписан на његов захтев најкасније средином XIV века (конвенционално се датује у време између 1335. и 1350. године).⁹ У поседу приора из

⁸ У рукопису је овај одељак насловљен „Liber de terrae partibus et diversis provinciis“ и тако је представљен у старијој литератури, без указивања на изворник, одн. Вартоломејеву енциклопедију, cf. M. R. James, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Corpus Christi College*, II, Cambridge 1912, 292.

⁹ James, *Descriptive Catalogue*, 292–293; *Itinerarium Symonis Semeonis Ab Hybernia Ad Terram Sanctam*. ed. M. Esposito, *Scriptores Latini Hiberniae*, IV, Dublin 1960, 2–3.

Норича налазило се и неколико других историјских и географских дела писаца са острва – *Енглеска историја* Беде Венерабилиса, *Историја* Роцера Вендовера с почетка XIII века и *Полихроникон* Ранулфа Хигдена, с краја прве половине XIV stoleћа.¹⁰

Сачувани текст ходочашћа Симона Фицсимонса није аутограф, али је можда његова директна копија. Уз то, допушта се могућност да је Симон своје дело написао управо у Норичу, на повратку са свог ходочашћа.¹¹ Оно што је извесно јесте да је савременицима овај спис остао непознат и да о њему нема никаквог спомена у другим рукописима из XIV века или касније.¹²

Прво издање Симоновог извештаја приредио је још 1778. године енглески библиотекар Џејмс Нејсмит.¹³ Ово, данас изузетно ретко и раритетно издање, прештампано је у трећем тому збирке латинских извора о Светој земљи Ђиролама Голубовића, објављеном 1919. године.¹⁴ Преко Голубовићеве збирке, Симонов извештај о путовању у Свету земљу користили су и старији истраживачи са наших простора. Нажалост, оба издања садрже бројна погрешна читања рукописа, као и грешке у штампани, тако да су данас само делимично употребљива. Ново критичко издање списа које је приредио М. Еспозито, објављено је 1960. године. Иако и оно садржи одређене пропусте, данас представља најбољи текст који је на располагању истраживачима, па смо се у овом раду ослањали на њега, консултујући и рукопис из Корпус Кристи колеџа, доступан у електронском облику.¹⁵

¹⁰ N. R. Ker, *Medieval Manuscripts from Norwich Cathedral Library*, Transactions of the Cambridge Bibliographical Society 1/1 (1949) 17, 22–23.

¹¹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 3.

¹² M. Esposito, *The Pilgrimage of Symon Semeonis: A Contribution to the History of Mediaeval Travel*, The Geographical Journal 50/5 (1917) 337.

¹³ *Itineraria Symonis Simeonis et Willelmi de Worcestre: Quibus accedit tractatus de metro, in quo traduntur regulæ a scriptoribus medii ævi in versibus Leoninis observatæ*, ed. J. Nasmith, Cantabrigiæ 1778. Ово издање остало нам је недоступно, као и енглески превод Симоновог извештаја који је на основу Нејсмитове публикације приредио Јуџин Ход: *Western pilgrims: the Itineraries of Fr. Simon Fitzsimons (1322–23), a Certain Englishman (1344–45), Thomas Brygg (1392), and Notes on Other Authors and Pilgrims*, trans. E. Hoade, Jerusalem 1952.

¹⁴ G. Golubovich, *Bibliotheca bio-bibliographica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano*, III, Quaracchi – Firenze 1919, 237–282.

¹⁵ *Cambridge, Corpus Christi College, MS 407: Simon Simeonis OFM, Itinerarium. Willelmus de Rubruk, Itinerarium. Odoricus of Pordenone, Itinerarium. Secretum secretorum*, доступан на адреси: <<https://parker.stanford.edu/parker/catalog/mj309qh4224>>.

* * *

Симон Фицсимонс на ходочашће није пошао сам. Његов пратилац, како сазнајемо из текста, био је још један припадник францисканског реда, по имену Хуго Илуминатор (Hugo Illuminator). О Симону није остало спомена у другим изворима,¹⁶ али је Хуго, по свој прилици, забележен као сведок на суђењу Темпларима у Ирској 1310. године, као Hugo de Lummour.¹⁷

Судећи по њиховим именима, може се претпоставити да двојица францисканаца из Ирске нису били келтског, већ енглеског или англо-норманског порекла. Са тим је сагласна већина приређивача и коментатора овог дела,¹⁸ што смо и ми усвојили, прихвативши Симоново презиме у његовом највероватнијем изворном облику – „Фицсимонс“. У прилог овој хипотези о Симоновом пореклу сведочи и присуство више англицизама у изворном латинском тексту.¹⁹ Насупрот томе, Симонов опис Енглеске и њене престонице Лондона упућује на то да је он по први пут посетио ову земљу када је кренуо на ходочашће. На основу тога се може разложно претпоставити да су двојица францисканских путника рођени у Ирској и то је практично све што се може утемељено рећи о њима и њиховом пореклу.

Путовање Симона Фицсимонса и Хуга Илуминатора отпочело је 16. марта 1323. године из Клонмела (Clonmel) у Ирској.²⁰ Након што су се укрцали на брод и прешли „врло бурно Ирско море“, дошли су у градић Холихед у северозападном Велсу (castrum Gyblis, quod est in principatu Wallie). Одатле су, на Велики Четвртак, 24. марта, стигли у енглески град Честер, у који према Симоновој тврдњи „стално долазе лађе из Ирске“. На

¹⁶ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 4.

¹⁷ *Materials for the History of the Franciscan Province of Ireland, 1230–1450*, edd. E. B. Fitzmaurice, A. Little, Manchester 1920, 91–92.

¹⁸ M. Esposito, *Pilgrimage of Symon Semeonis*, 339; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 4–5, 22; M. Krasnodebska-D’Aughton, *Inflamed with Seraphic Ardor: Franciscan Learning and Spirituality in the Fourteenth-Century Irish Pilgrimage Account*, *Franciscan Studies* 70 (2012) 296.

¹⁹ А. И. Фалилеев, *Иноязычные вкрапления в Итинерарии Симона Симеониса*, *Индоевропейское языкознание и классическая филология* 21 (2017) 800–818.

²⁰ У старијој литератури путовање Симона и Хуга се често датовало у 1322. годину, како је и наведено на првој фолији рукописа („Anno Domini millesimo cccxxii“). Међутим, реч је о очигледној погрешци преписивача. Датум Ускрса и других покретних празника у тексту недвосмислено показују да је реч о 1323. години, како примећују и приређивачи овог извора, G. Golubovich, *Bibliotheca bio-bibliographica*, 246; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 3.

овом месту, Симон је за енглеског краља Едварда II (1307–1327) истакао да „има више лађа од свих других хришћанских краљева и владара и да њима влада на мору Океану“.²¹

Након што су у Честеру прославили Ускрс, ходочасници су наставили путовање преко Енглеске све док нису дошли у Лондон, „најславнији и најбогатији град који постоји под сунцем“. У наставку текста, Симон је описао енглеску престоницу и њене знаменитости – Катедралу Светог Павла, Вестминстерску опатију и Лондонску кулу.²²

Ходочаснике је даље пут водио преко Кентерберија до Довера, одакле су бродом прешли Енглески канал и искрцали се у луци Висант (Wytsondiam) крај Калеа, „која је у краљевству мирољубивог краља Француске“.²³ Симон тек узгредно набраја места која су лежала на даљем путу ходочасника, али доста пажње посвећује опису Париза „најмногљуднијег од свих хришћанских градова“. За француску престоницу он је уједно истакао да је „неговатељица свих филозофских и теолошких наука и мајка свих осталих слободних вештина, господарица правде и узор морала“.²⁴

Ходочасници су из Париза наставили пут саобраћајницом дуж Саоне и Роне, прешавши поново део пута бродом и посетивши Троа, Лион, Вијен, Авињон, Марсељ и Ницу. За последњи поменути град путник је приметио да је у њему одржан „чувени сабор коме је присуствовао Свети Никола.“²⁵ Очигледно је да је францисканац из Ирске помешао Ницу са малоазијском Никејом, што је једна од ретких, иако прилично упадљива грешка у његовом спису.

У Ници су се путници по четврти пут укрцали на брод који је пловио за Ђенову, одатле настављајући копном преко Лигурије и Ломбардије. Застали су у манастиру Бобио који је основао ирски монах и светац Колумбан у VI веку и који је, управо због тога, био важна успутна станица за двојицу ходочасника. Недуго потом, дан уочи Петровдана, односно 28. јуна 1323. године, стигли су у Венецију.²⁶ Било је то готово три и по месеца након што су се отиснули на ходочашће из Клонмела.

Венеција је у ово време била главна лука из које су се предузимала ходочашћа из западне Европе у Свету земљу. Попут Лондона и Париза,

²¹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 24.

²² *Исто*, 26.

²³ *Исто*, 28.

²⁴ *Исто*, 28–30.

²⁵ *Исто*, 32.

²⁶ *Исто*, 34.

Симон је доста места посветио и опису овог града „који лежи два километра од копна и чије улице чине поплочани путеви и канали“, његовим знаменитостима – Цркви Св. Марка, Арсеналу, Дуждевој палати и наравно, моштима светаца која овде почивају.²⁷

Симон и Хуго су у Венецији остали дуже од месец и по дана, све до 18. августа,²⁸ када су се укрцали на млетачку лађу и заплвили дуж источне обале Јадрана. Пристали су у Пули, Задру, Дубровнику и прошли кроз „Улцињ, град краља Рашке“, како Симон наводи.²⁹ Недуго потом приспели су у Драч, град на албанској обали под влашћу јужноиталијанских Анжујаца. С обзиром на то да је одељак Симоновог текста о овој деоници путовања дат у преводу са коментарима, није неопходно детаљније га препричавати на овом месту.

Из Драча су путници наставили пловидбу прошавши покрај Валоне, острва Крф, венецијанских лука Корона и Модона на Пелопонезу и пристали су на острву Цериго (Сугигум, односно данашња Китера) „које припада венецијанском грађанину Николи Венеру“.³⁰ Крајња дестинација ове етапе путовања било је острво Кандија, односно Крит. Путници су овде остали дуже од месец дана, а поред разних врста воћа, поврћа и вина које се могло набавити на Криту, Симон је, овде боравећи, оставио и први детаљнији опис Цигана у југоисточној Европи.³¹ „Изван града [Кандија, одн. данашњи Ираклион] видели смо народ који се држи грчког обреда и тврде [за себе] да су потомци Каинове лозе. Они ретко или никада не остају на месту дуже од тридесет дана, већ увек, као да су од Бога проклетни, лутају изопштени...“.³²

²⁷ Исто, 34–36.

²⁸ „feria Vta infra octavas assumptionis virginis gloriose“, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 36. Велика Госпојина (15. август) је 1323. године била у понедељак, тако да feria quinta, односно четвртак, у тој недељи пада на 18. август. У старијем, Голубовићевом издању, одлазак двојице путника из Венеције погрешно је датован дан касније, док је у Еспозитовом издању присутно исправно датовање, cf. G. Golubovich, *Bibliotheca bibliographica*, 251, n. 4; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 37.

²⁹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 36–38. У рукопису се „краљ Рашке“ спомиње два пута и то у оба наврата као ‘rex cassie’ (fol. 6r, 6v), што приређивачи исправно емендирају у ‘rex Rassie’. И овде је, по свему судећи, реч о погрешци преписивача, а не ирског ходочасника.

³⁰ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 40.

³¹ G. Soulis, *The Gypsies in the Byzantine Empire and the Balkans in the Late Middle Ages*, *Dumbarton Oaks Papers* 15 (1961) 162; C. Murphy, *An Early Irish Visitor to the Island of Crete: The Journey of Symon Semeonis from Ireland to the Holy Land*, *Classics Ireland* 10 (2003) 60–61. Цигани су свакако били спорадично присутни у југоисточној Европи још од краја XI века, А. Николов, *Военизирани цигани в пределите на катепаната България в края на XI в.*, Средновековният българин и „другите“. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов, съст. А. Николов, Г. Николов, София 2012, 175–185.

³² *Itinerarium Symonis Semeonis*, 42–44.

У понедељак, 10. октобра 1323. године³³ Симон и Хуго су напустили Крит и отпловили за Александрију, главну египатску луку која је била под влашћу мамелучког султана ан-Насира (1310–1341). Тамо су се суочили са првим непријатностима. Заједно са другим пристиглим хришћанима морали су да сачекају долазак градских званичника, док су их за то време муслимански пролазници вређали и према Симоновим речима, каменовали. Занимљиво је да се, сагласно писцу, комуникација између градских званичника, „адмирала“, односно гувернера у Александрији и мамелучког султана у Каиру обављала путем голубова писмоноша.³⁴

После неколико часова, „адмирал“, односно гувернер Александрије, дошао је у луку да, преко тумача, испита све пристигле дошљаке за разлоге посете. Његови људи су, за то време, проверили пртљаг двојице ходочасника, нашавши том приликом иконе Распећа, Богородице и Светог Јована Јеванђелисте које су они, како Симон истиче „донели са собом из Ирске“.³⁵ То је побудило сумњу у мотиве њиховог доласка. Симон и Хуго су привремено били притворени у резиденцији (*fundum*) марсељских трговаца у Александрији, где су остали пет дана. Након тога, било им је допуштено да отпутују за Каиро, где је требало да затраже дозволу за слободан пролазак до Свете земље. Симон је сумњао да је разлог оклевања гувернера и градских званичника да им допусте слободу кретања лежао у томе што „Сарацени немају нарочиту жељу да им сиромашни људи, а нарочито Мала браћа, путују земљом, зато што ни они, ни њихов султан, од њих не могу да извуку новац“.³⁶

Детаљни опис Египта, градова Александрије и Каира, као и њихових житеља, који обухвата готово две трећине Симоновог списка, неопходно је овде оставити по страни. Ипак, догађај који треба поменути јесте да се током боравка у Каиру Хуго Илуминатор изненада разболео и преминуо, у кући једног Сарацена код кога су ходочасници одсели.³⁷ Симон је, недуго затим, добио дозволу султана да у пратњи двојице момака и тумача отпутује за Јерусалим. Тако је, првог дана децембра 1323. године, он кренуо на последњу етапу свог путовања.³⁸

Спис се изненада завршава након Симоновог доласка у Јерусалим. Опис Светог града, изузев помена Сионске горе, изостао је у тексту. Није познато да ли је спис остао незавршен или је можда неколико последњих

³³ „die lune infra octavas Sancti Francisci“, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 44.

³⁴ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 44–46.

³⁵ *Исто*, 48.

³⁶ *Исто*.

³⁷ *Исто*, 92.

³⁸ *Исто*, 98.

фолија оригиналног рукописа изгубљено пре него што је он преписан у кодексу из Норича.³⁹ Када и којом рутом се путник после оствареног ходочашћа вратио у своју матичну земљу може се само делимично реконструисати. Извесно је да је повратно путовање такође било преко Египта. Наиме, Симон у тексту спомиње да је, на Сретење, 2. фебруара 1324. године боравио у Каиру, а на почетку ускршњег поста, у првој недељи марта исте године, у Александрији.⁴⁰ Имајући у виду наведене хронолошке одреднице, то је могло бити само на повратку из Јерусалима. Такође, судећи по неколико узредних референци из текста, у којима се помињу знаменитости Рима, чини се да је ходочасник из Ирске боравио и у овом граду. Највероватније га је посетио приликом повратног путовања у домовину.⁴¹

* * *

Спис Симона Фицсимонса углавном чине његова лична запажања о градовима и земљама које је пропутовао. Тек узредно он се ослања на дела других аутора. Тако, на самом крају списка, описује Сионску гору, уз позивање на енциклопедију Вартоломеја Енглеског, тачније на 14. књигу овог дела у којој се говори о планинама света.⁴² У неколико наврата, он у полемичком тону наводи одломке из Курана (*Alchoran*) и списка *Doctrina Machometi*.⁴³ Латински превод Курана, као и превод са арапског „Мухамедове доктрине“, односно измишљеног дијалога између исламског пророка и једног јеврејског конвертита у Ислам, настали су средином XII века у Шпанији и били су познати припадницима проповедничких монашких редова.⁴⁴ Самим тим, не чуди Симоново познавање ових списка, али није познато да ли је и њих носио са собом из Ирске, или их је можда набавио на путовању.⁴⁵

Мотив путовања двојице ходочасника био је, наравно, првенствено верске природе. Симон у то не оставља никакве сумње истичући на самом

³⁹ Исто, 21. У рукопису, Симонов текст од извештаја Вилема де Рубрука раздвајају три празне фолије (fol. 34–36), што указује на то да сачувани препис није окрњен у односу на предложак (аутограф?) са кога је преписан.

⁴⁰ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 74, 86; M. Esposito, *Pilgrimage of Symon Semeonis*, 87–88.

⁴¹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 82, 94, 108; M. Krasnodebska-D'Aughton, *Inflamed with Seraphic Ardor*, 284.

⁴² *Itinerarium Symonis Semeonis*, 110; M. Krasnodebska-D'Aughton, *Inflamed with Seraphic Ardor*, 291–292.

⁴³ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 50–52, 58–62, 90

⁴⁴ M. Krasnodebska-D'Aughton, *Inflamed with Seraphic Ardor*, 294.

⁴⁵ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 12.

почетку списа, да су он и Хуго кренули на пут „запаљени анђеоским жаром“ (*seraphicis inflammatis ardoribus*).⁴⁶ Упркос томе, приметно је да он у свом делу не залази у догматске и обредне разлике између западног хришћанства и православне и других источних хришћанских цркава. Док је његов однос према Јеврејима и муслиманима непријатељски, он према следбеницима других хришћанских конфесија не исказује анимозитет. Треба приметити да се, у том погледу, Симон Фицсимонс разликује од других оновремених извора за српску историју из пера западних аутора – попут анонимног *Описа источне Европе* (*Descriptio Europae Orientalis*), састављеног око 1310–1311. године⁴⁷ или *Упутства за путовање преко мора* (*Directorium ad passagium faciendum transmarinum*) које је 1332. године највероватније написао барски римокатолички архиепископ Гијом Адам.⁴⁸ Симонове белешке о „Словенима“ (Србима) су тако сведене на констатације да се они држе грчког обреда, да је рашки краљ шизматик (исти епитет Симон употребљава не само за православне, већ и за коптске хришћане),⁴⁹ те да су разни словенски народи међу собом слични по језику, али различити у вери.

Много више од религијских обичаја и разлика, у средишту пажње францисканца из Ирске био је свакодневни живот житеља градова које је прошао, њихови одевни предмети и платежна средства, али и ретке биљке и животиње, попут крокодила,⁵⁰ слонова и жирафа које је видео у Египту.⁵¹ У одељку у коме описује пут од Венеције до Драча, Симон говори о различитим типовима шешира које носе даме у Задру, потом о капама и шеширима „Словена“, Грка и Албанаца, о птицама које се могу

⁴⁶ Исто, 24.

⁴⁷ Анонимов опис источне Европе, edd. Т. Живковић et al., Београд 2013, 119–128.

⁴⁸ Brocardus, *Directorium ad passagium faciendum*, ed. Ch. Kohler, Recueil des historiens des croisades. Historiens Armeniens, II, Paris 1906, 477–485; C. Raymond Beazley, *Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum*, The American Historical Review 13/1 (1907) 96–98; Ch. Kohler, *Quel est l'auteur du Directorium ad Passagium faciendum?*, Revue de l'Orient latin 12 (1911) 104–111.

⁴⁹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 80, 90.

⁵⁰ Исто, 66, 68. Симон за крокодиле употребљава име *socatrix*, што је у XIV веку већ био устаљни назив за митску животињу – базилиска, И. Башић, А. Узелац, *Базилиска (змија-петао) и његова симболика у општем и јужнословенском контексту*, Гласник Етнографског института 66/1 (2018) 159. Треба приметити да идентично име за крокодиле („*calcatrix*“) употребљава и Симонов савременик Јордан из Северака, доминикански путник из Каталоније и први римокатолички епископ индијског Квилона, С. Gadrat, *Une image de l'Orient au XIVe siècle. Les Mirabilia Descripta de Jordan Catala de Sévérac*, Paris 2005, 249.

⁵¹ *Itinerarium Symonis Semeonis*, 82.

купити на тржници у Дубровнику, као и новцу у оптицају у овом граду и Драчу. Нешто касније, он истиче богатство земаља на источној обали Јадрана у вину, меду и воћу, као и просперитет градова овог подручја, ипак наглашавајући да се они у том погледу не могу мерити са много већим и важнијим урбаним средиштима северне Италије. Везано за Симонов опис Дубровника, није згорег напоменути да је реч о најранијим утисцима о овом месту, записаним од стране једног странца.⁵²

Дакле, може се слободно истаћи да Симон Фицсимонс није уобичајени средњовековни ходочасник, већ истински путописац и етнограф, солидног образовања и завидне радозналости. Иако његово дело садржи важне податке за политичку историју и историјску географију, за савремене историчаре су много значајнији подаци о свакодневном животу етнички шароликог становништва источне обале Јадрана, коју је францисканац из Ирске посетио у другој половини августа 1323. године.

⁵² J. Tadić, *Promet putnika*, 181.

ПРИЛОГ:

ПУТОВАЊЕ СИМОНА ФИЦСИМОНСА И ХУГА ИЛУМИНАТОРА ОД ВЕНЕЦИЈЕ ДО ДРАЧА

„[...] Одатле смо отпловили за град Пулу (Spola) који је у провинцији Истра (Listria) и потчињен Венецијанцима. Тамо је прелепа лука, заштићена од свих ветрова. А одатле, после још два дана пута, допловили смо у Задар (Jataga), пребогати и добро утврђени град, у коме почивају мошти блаженог мученика Григорија.⁵³ Овај град је од Венеције удаљен три стотине миља⁵⁴ и налази се у покрајини Далмација (Dalmathia) којом такође владају Венецијанци. Овде се жене дивно украшавају. Неке од њих носе на глави шиљате украсе, налик совама буљинама, друге дугуљасте и четвртасте, а треће огромне и округле шешире, спреда украшене драгим камењем, уздигнуте и одлично направљене да као штит одбијају ударце града, налете ветра и кише и зраке сунца. А кажу да је толико острва потчињено њиховој [тј. венецијанској] власти да их има као дана у години.

Одатле смо, прошавши кроз две тврђаве Венецијанаца, Лесину (Llysna, тј. Хвар) и Корчулу (Cursula), допловили у Рагузу (Ragusya), пребогат и добро утврђен град са високим кулама и другом ратном опремом. Овај град се налази у покрајини Далмација и удаљен је од Задра две стотине миља. Њиме владају Венецијанци, а у њега долазе Словени, Варвари, Патарени и други шизматички трговци (Sclavi, Barbari, Paterini et alii scismatici negotiatores) који се својим држањем, изгледом и језиком у свему разликују од Латина.⁵⁵ Словени су, наиме, језиком врло слични Чесима (Воему), али се од њих многи разликују у вери, јер Чеси се држе латинског обреда, а

⁵³ Еспозито констатује да није познато „који светац по имену Григорије“ је у питању, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 37, п. 3. Према мишљењу Н. Радојчића, на делу је ауторова погрешка и реч је највероватније о Св. Хризогону, Н. Радојчић, *Један занимљив извор*, 321.

⁵⁴ Растојања у овом одељку Симоновог списка су очигледно изражена у венецијанским миљама. Симон је током свог путовања вероватно имао прилике да види мапе и портолане које су биле у поседу венецијанских морнара и да на основу њих изрази растојања међу градовима, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 7.

⁵⁵ То јест, трговци из Србије, Босне и вероватно Албаније, како истраживачи тумаче помен „Варвара“ на овом месту, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 37, п. 5; J. Richard, *Križari i putnici*, 30. Симон нешто касније, у истом одељку списка, уз Албанце заиста користи епитет „варвари“. Најраније посведочено присуство Албанаца у Дубровнику датира из 1285. године, L. Thallóczy, C. Jireček, E. Sufflay, *Acta et Diplomata Res Albaniae Mediae Aetatis Illustrantia*, I, Vindobonae 1913, 156, no. 527; С. Тирковић, *Албанци у огледалу јужнословенских извора*, Илири и Албанци: серија предавања одржаних од 21. маја до 4. јуна 1986. године, ур. М. Гарашанин, Београд 1988, 332.

Словени углавном грчког.⁵⁶ Новац у овом граду је од бронзе или бакра, без слике или натписа. Тридесет ових динара (denarii) вреди један венецијански гросо (Venetum grossum),⁵⁷ а један венецијански гросо вреди један стерлинг са оболом (unum sterlingum cum obolo). Треба приметити да се у овом граду, као и у друга два претходно споменуто града, плаћа багатинима (bagatiny),⁵⁸ као и у Венецији и они исто вреде. У њему је, кажу, глава мученика Светог Власија (capud Sancti Blasii martiris). У њему се такође може наћи и мноштво соколова, а има и много других веома племенитих птица које се на тржници јефтино купују и продају.⁵⁹ Тврђава овог града је смештена изнад њега, на врло неприступачној стени, већим делом окружена дубоким морем и добро заштићена страшним литицама.

Пошто смо овде провели неколико дана, прошли смо кроз Улцињ,⁶⁰ град краља Рашке (Dulcynam civitatem, que est regis Rassie)⁶¹, и допловили

⁵⁶ Симон није боравио у Чешкој, нити се Чеси помињу на неком другом месту у његовом спису. Обавештења о сродности језика Чеха и „Словена“ он је вероватно преузео из 15. књиге енциклопедије Вартоломеја Енглеског, посвећене светској географији: „Ruthia sive Ruthena... concordans cum Bohemis & Sclavis in idomate et lingua“, *Bartholomaei Anglici De genuinis rerum coelestium, terrestrium et inferarum proprietatibus libri XVIII*, Francofurti 1601, 693: У истој књизи свог дела, Вартоломеј Енглески доноси детаљна обавештења о Чешкој, *Bartholomaei Anglici De genuinis rerum*, 639.

⁵⁷ На исти начин, вредност дубровачких новчића, које назива фоларима, изражава Франческо Балдучи Пеголоти из Фиренце у свом трговачком приручнику насталом око 1340. године: „In Raugia si spendono viniziani grossi d'argento, et moneta picciola di rame che s'appellano folleri; e 'l viniziano grosso vale 30 folleri et per tanto si spendono in Raugia.“, Francesco Balducci Pegolotti, *La pratica della mercatura*, ed. A. Evans, Cambridge MA 1936, 150. О овој Симоновој вести такође види М. Реџетар, *Početak kovanja dubrovačkoga novca*, 164–168. О дубровачким фоларима: С. Димитријевић, *Најстарије врсте ситног новца – фолара које су биле у промету у Дубровнику*, Историјски часопис 29–30 (1982–1983) 85–92; Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Vol. 5: Michael VIII to Constantine XI, 1258–1453, Part I*, Washington DC 1999, 26–27.

⁵⁸ Устаљени северноиталијански назив за мали бакарни новац. У Венецији су се багатини ковали од краја XIII века. У свом делу Симон све односе у платежним средствима на Средоземљу изражава у поређењу са венецијанским новчићима, cf. *Itinerarium Symonis Semeonis*, 7.

⁵⁹ О цени соколова на дубровачкој тржници овог времена сведочи и један податак из дубровачког архива. Трговац из Барселоне Бартоломео де Фонти је 1337. године купио у Дубровнику 25 јастребова за 19 дуката и осам соколова за 18 дуката, Н. Фејић, *Шпанци у Дубровнику у средњем веку*, Београд 1988, 110.

⁶⁰ Улцињ се као град и седиште римокатоличке епископије у саставу српске државе помиње у *Упутству за путовање преко мора* чији је аутор вероватно Гијом Адам, Brocardus, *Directorium*, 483–484; Raymond Beazley, *Directorium*, 97. Устаљено се среће и на најстаријим сачуваним италијанским и мајорканским портоланима из прве половине XIV века, А. Узелац, *Држава Немањића*, 361, 365, 369–371.

⁶¹ У време путовања Симона Фицсимонса и Хуга Илуминатора, Немањићком државом је владао Стефан Урош III Дечански (1321–1331).

до Драча (Durachia), некада славног града, моћног на копну и мору који је припадао грчком цару, али је сада потчињен принцу Романије (principi Romanuе),⁶² брату горепоменутог краља Јерусалима.⁶³ Овај град се налази у покрајини Албанија. Треба знати да је Албанија (Albanuа) покрајина између Склавоније⁶⁴ и Романије (inter Sclavoniam et Romanuam). Има свој језик,⁶⁵ а недавно ју је поменути шизматички краљ Рашке (predictus rex Rassie scismaticus) потчинио својој власти.⁶⁶ Ови Албанци су шизматици, држе се грчког обреда и својом одећом и држањем у свему наликују на њих.⁶⁷ Наиме, Грци ретко или никад не носе капуљаче (caputio), већ беле шешире, готово равне, спуштене спреда и подигнуте страга, тако да се њихова коса, чијом се дужином и лепотом поносе, може боље видети. А Словени, о којима је претходно речено, носе беле, дугуљасте и округле шешире, на чијим врховима племићи стављају дуго перо, да би се лакше препознали и разликовали од простог народа и сељана.⁶⁸

⁶² Филип Тарентски, деспот Романије, принц Ахаје и Тарента, господар краљевине Албаније и Драча, млађи брат напуљског краља Роберта I Мудрог. Еспозито погрешно идентификује „принца Романије“ са Јованом од Гравине, Филиповим братом, који је преузео власт над анжујским поседима у Албанији тек после његове смрти 1331. године, cf. *Itinerarium Symonis Semeonis*, 39, п. 2.

⁶³ Роберт I Мудри (1309–1343), краљ Напуља и титуларни владар Јерусалима. Симон га претходно помиње када говори о свом путовању кроз јужну Француску, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 30.

⁶⁴ У западноевропској средњовековној географији „Склавонија“ је устаљени термин за земље на источној обали Јадрана, без прецизне политичке конотације. Тако ово име треба тумачити и у Симоновом делу, а не као синоним за српску државу, будући да њу писац познаје под именом „Рашка“, cf. Brocardus, *Directorium*, 382–383; Raymond Beazley, *Directorium*, 820–821; А. Узелац, *Држава Немањиха*, 365–366, 372.

⁶⁵ Налик Симону, анонимни аутор *Описа источне Европе* примећује да „Албанци имају језик који је различит од језика Латина, Грка и Словена тако да се уопште не разумеју са другим народима“, *Анонимов опис источне Европе*, 119.

⁶⁶ Српски владар који је завладао већим делом Албаније био је отац Стефана Дечанског, Стефан Урош II Милутин (1282–1321). Краткотрајна српска власт у Драчу трајала је отприлике између 1296. и 1304. године, када је град прешао под власт Филипа Тарентског. О српској власти над Драчом, као и политичким приликама које су у њему владале у време путовања двојице ходочасника из Ирске види: А. Ducellier, *La façade maritime de l'Albanie au Moyen âge: Durazzo et Valona du XIe au XVe siècle*, Thessaloniki 1981, 323–338; И. Божић, *Албанија и Арбанаси у XIII, XIV и XV веку*, Глас Српске академије наука и уметности 338. Одељење историјских наука 3 (1983) 31–36; И. Коматина, П. Коматина, *Настанак „Млетачке Албаније“ и успомена на византијску власт у српском приморју*, *Историјски часопис* 67 (2018) 60–63.

⁶⁷ За разлику од Симона, у *Опису источне Европе* се тврди да Албанци „нису прави католици, нити прави шизматици. Ако би се нашао неко ко би им проповедао реч Божју, постали би прави католици јер [...] по природи воле Латине“, *Анонимов опис источне Европе*, 119.

⁶⁸ О овој Симоновој вести види Н. Радојчић, *Занимљив извор*, 323.

Овај град има веома широке зидине, а неугледне и мале грађевине, зато што је раније страдао у земљотресу. Када је пострадао, грађани и житељи овог града били су затрпани у својим домовима и дворовима, кажу њих 24.000 на броју, и тако погинули.⁶⁹ Сада је у њему мали број житеља који се међусобно разликују у вери, обичајима и језику. Насељен је Латинима, Грцима, неверним Јеврејима и варварима Албанцима (Latinis, Grecis, Judeis perfidis, et barbaris Albanensibus).⁷⁰ Овде се плаћа малим *турнејцима* (turonenses parvi). Њих једанаест вреди један венецијански *гросо* и њима се плаћа по целој Романији.⁷¹ Овај град је удаљен две стотине миља од Рагузе.

Одавде смо, захваљујући повољним ветровима, прошли кроз Валону (Belona), тврђаву грчког цара⁷² и острво Крф (Corfu), на коме је град Крф који припада поменутом краљу Јерусалима, а од Драча је удаљен две стотине миља.“

(Corpus Christi Ms. 407, fol. 5v–6v; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 36–38)

⁶⁹ Земљотрес који је погодио Драч описао је византијски историчар Георгије Пахимер, који тврди да је том приликом разрушен читав град осим тврђаве. Околни житељи су потом похрлили у Драч да би спасли преживеле испод рушевина, али и да би опљачкали њихово благо и драгоцености. За разлику од Симона, Пахимер не наводи број жртава у земљотресу, Georges Pachymères, *Relations Historiques*, II, edd. A. Failler, V. Laurent, Paris 1984, 456–461, 640–641. Уз то, византијски историчар не наводи прецизно када је до овог земљотреса дошло, док се у литератури догађај датује у широком временском распону између 1267. и 1273. године. Највероватније, земљотрес се одиграо марта 1270. или 1271. године, A. Failler, *Chronologie et composition dans l'Histoire de Georges Pachymère*, *Revue des études byzantines* 39 (1981) 214–218; D. Nicol, *The Despotate of Epiros 1267–1479: A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, Cambridge 1984, 15, n. 18.

⁷⁰ Према Пахимеру, Албанци су населили Драч након земљотреса, Georges Pachymères, *Relations Historiques*, II, 458–459; Б. Ферјанчић, *Албанци у византијским изворима*, Илири и Албанци: серија предавања одржаних од 21. маја до 4. јуна 1986. године, Београд 1988, 293–294. Најстарије сведочанство о присуству Јевреја у овом граду потиче из 1281. године и везано је за наплату дуга од извесног Лава, Јеврејина из Драча (Leoni Judeo de Dyrachio) нотираног у дубровачкој канцеларији, В. Hrabak, *Jevreji u Albaniji od kraja XIII do kraja XVII veka i njihove veze sa Dubrovnikom*, *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja*, I (Beograd 1971) 58. Симон не спомиње словенско становништво међу житељима Драча, али је Словена у овом граду крајем XIII и почетком XIV века несумњиво било, о чему су остала сведочанства у дубровачкој и анжујској архивској грађи, A. Ducellier, *Façade maritime*, 424–425.

⁷¹ Најранији показатељ ковања новца у Драчу („stamenos de Dyrachio et Romania“) среће се у једном дубровачком документу из 1294. године, укљученом у градски статут, *Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272.*, edd. V. Bogišić. K. Jireček, Zagrabiae 1904, 196; cf. D. M. Metcalf, *Coinage in South Eastern Europe, 820–1396*, London 1979, 202. Симон је вероватно преувеличао вредност драчких *турнејаца*, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 39, n. 6.

⁷² Византијски цар Андроник II Палеолог (1282–1328). У време путовања двојице ходочасника Валомом је управљао извесни Никола Ганца који се налазио на челу овог града најкасније од 1322. године. Неколико година касније, он се окитио титулом

* * *

„Овај град [Кандија], попут градова горенаведених покрајина, то јест Истре, Албаније и Романије (*videlicet Listrie, Albanye, Romanye*) кроз које смо прошли, има много одличног вина, сира и воћа. У њему је обиље оног чувеног критског вина које се разноси по целом свету.“

(Corpus Christi Ms. 407, fol. 7v; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 42.)

* * *

„Треба знати да је ово острво [Крит] дугуљастог облика и покривено веома високим планинама. Међу њима је и једна несавладива планина на чијем врху је висораван до које може да се стигне само једном уском и готово непроходном стазом.⁷³ На овој висоравни живи најмање 10.000 Грка. Овде се може наћи све што је неопходно за људску употребу, изузев соли и жита. Њоме влада неки Грк по имену Алексије (*quidam Grecus nomine Alexius*), који међу свим господарима на свету поседује најчвршће упориште.⁷⁴ Треба напоменути да, сагласно морнарима који описују морска острва, ово острво има обим од пет стотина миља. Такође, треба знати да су градови ових, претходно поменутих покрајина, то јест Славоније и осталих (*videlicet Sclavonie et cetera*), иако плодни и добро утврђени, у поређењу са већ поменутих градовима у Италији, мали и безначајни.“⁷⁵

(Corpus Christi Ms. 407, fol. 8r–8v; *Itinerarium Symonis Semeonis*, 44.)

„протосеваста и протовестијарија“ и фактички одметнуо од византијске централне власти, A. Ducellier, *Façade maritime*, 352–355; D. Nicol, *Despotate of Epiros*, 100–101.

⁷³ Висораван Нида, смештена између два врха Иде, највише планине Крита, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 45, п. 4; C. Murphy, *Early Irish Visitor*, 62.

⁷⁴ Алексије Калергис, грчки архонт на Криту, чија је побуна окончана 1299. године споразумом са венецијанским властима којим су он и представници истакнутих грчких племићких породица сачували привилегије и добили одређену аутономију, C. Murphy, *Early Irish Visitor*, 62; C. Maltezou, *The Historical and Social context, Literature and Society in Renaissance Crete*, ed. D. Holton, Cambridge 1991, 24.

⁷⁵ Поређење се односи на градове у северној Италији које су Симон и Хуго претходно посетили. То су Ђенова, Пјаченца, Парма, Мантова, Верона, Виченца, Падова и Венеција, *Itinerarium Symonis Semeonis*, 32–34.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Извори – Primary Sources

Bartholomaei Anglici De genuinis rerum coelestium, terrestrium et inferarum proprietatibus libri XVIII, Francofurti 1601.

Brocardus, *Directorium ad passagium faciendum*, ed. Ch. Kohler, Recueil des historiens des croisades. Historiens Armeniens, II, Paris 1906, 367–517.

Cambridge, *Corpus Christi College, MS 407: Simon Simeonis OFM, Itinerarium. Willelmus de Rubruk, Itinerarium. Odoricus of Pordenone, Itinerarium. Secretum secretorum.*

< <https://parker.stanford.edu/parker/catalog/mj309qh4224> > (датум приступа 4. април 2020)

Francesco Balducci Pegolotti, *La pratica della mercatura*, ed. A. Evans, Cambridge MA 1936.

Georges Pachymèrès, *Relations Historiques*, II, edd. A. Failler, V. Laurent, Paris 1984.

Golubovich G., *Bibliotheca bio-bibliographica della Terra Santa e dell'Oriente Franceseano*, III, Quaracchi–Firenze 1919.

Itinerarium Symonis Semeonis Ab Hybernia Ad Terram Sanctam. ed. M. Esposito, Scriptorum Latini Hiberniae, IV, Dublin 1960.

Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272., edd. V. Bogišić, K. Jireček, Zagrabiae 1904.

Materials for the History of the Franciscan Province of Ireland, 1230–1450, edd. E. B. Fitzmaurice, A. Little, Manchester 1920.

Raymond Beazley C., *Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum*, The American Historical Review 12/4 (1907) 810–857; 13/1 (1907) 66–115.

Thallóczy L., Jireček C., Sufflay E., *Acta et Diplomata Res Albaniae Mediae Aetatis Illustrantia*, I, Vindobonae 1913.

Анонимов опис источне Европе, Т. Живковић и др., Београд 2013. [*Anonimov opis istočne Evrope*, ed. T. Živković et al., Beograd 2013]

Литература – Secondary Works

Ducellier A., *La façade maritime de l'Albanie au Moyen âge: Durazzo et Valona du XIe au XVe siècle*, Thessaloniki 1981.

Elsie R., *Two Irish Travellers in Albania in 1322*, Albanien in Vergangenheit und Gegenwart, internationale Symposium der Südosteuropa-Gesellschaft in Zusammenarbeit mit der Albanischen Akademie der Wissenschaften, Winterscheider Mühle bei Bonn, 12.–15. September 1989, ed. K.-G. Grothusen, München 1991, 24–27.

Esposito M., *The Pilgrimage of Symon Semeonis: A Contribution to the History of Mediaeval Travel*, The Geographical Journal 50/5 (1917) 335–352; 51/2 (1918) 77–96.

Failler A., *Chronologie et composition dans l'Histoire de Georges Pachymère*, Revue des études byzantines 39 (1981) 145–249.

Gadrat C., *Une image de l'Orient au XIVe siècle. Les Mirabilia Descripta de Jordan Catala de Sévérac*, Paris 2005.

Grierson Ph., *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Vol. 5: Michael VIII to Constantine XI, 1258–1453*, Part I, Washington DC 1999.

Hrabak B., *Jevreji u Albaniji od kraja XIII do kraja XVII veka i njihove veze sa Dubrovnikom*, Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja I (Beograd 1971) 55–97.

James M. R., *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Corpus Christi College*, II, Cambridge 1912.

Ker N. R., *Medieval Manuscripts from Norwich Cathedral Library*, Transactions of the Cambridge Bibliographical Society 1/1 (1949) 1–28.

Kohler Ch., *Quel est l'auteur du Directorium ad Passagium faciendum?*, Revue de l'Orient latin 12 (1911) 104–111.

Krasnodebska-D'Aughton M., *Inflamed with Seraphic Ardor: Franciscan Learning and Spirituality in the Fourteenth-Century Irish Pilgrimage Account*, Franciscan Studies 70 (2012) 283–312.

Ladić Z., *Croatian Regions, Cities-Communes, and Their Population in the Eastern Adriatic in the Travelogues of Medieval European Pilgrims*, Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Image of the Town in Narrative Sources: Reality and/or Fiction?, edd. I. Benyovsky Latin, Z. Pešorda Vardić, Zagreb 2017, 359–393.

Maltezos C., *The Historical and Social context*, Literature and Society in Renaissance Crete, ed. D. Holton, Cambridge 1991, 17–48.

Metcalf D. M., *Coinage in South Eastern Europe, 820–1396*, London 1979.

Murphy C., *An Early Irish Visitor to the Island of Crete: The Journey of Symon Semeonis from Ireland to the Holy Land*, Classics Ireland 10 (2003) 54–63.

Nicol D., *The Despotate of Epiros 1267–1479: A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, Cambridge 1984.

Rešetar M., *Početak kovanja dubrovačkoga novca*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 266 (1939) 149–170.

Richard J., *Križari i putnici u srednjovjekovnoj Slavoniji*, Croatica Christiana periodica 10 (1986) 27–39.

Soulis G., *The Gypsies in the Byzantine Empire and the Balkans in the Late Middle Ages*, Dumbarton Oaks Papers, 15 (1961) 141–165.

Tadić J., *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik 1939.

Башић И., Узелац А., *Базилиск (змија-петао) и његова симболика у општем и јужнословенском контексту*, Гласник Етнографског института 66/1 (2018) 155–176. [Bašić I., Uzelaц A., *Bazilisk (zmiја-petao) i његова simbolika u opštem i južnoslovenskom kontekstu*, Glasnik Etnografskog instituta 66/1 (2018) 155–176]

Божић И., *Албанија и Арбанаси у XIII, XIV и XV веку*, Глас Српске академије наука и уметности 338. Одељење историјских наука, књ. 3 (1983) 11–115. [Božić I., *Albanija i Arbanasi u XIII, XIV i XV veku*, Glas Srpske akademije nauka i umetnosti 338. Odeljenje istorijskih nauka, knj. 3 (1983) 11–115]

Димитријевић С., *Најстарије врсте ситног новца – фолара које су биле у промету у Дубровнику*, Историјски часопис 29–30 (1982–1983) 85–92. [Dimitrijević S., *Najstarije vrste sitnog novca – folara koje su bile u prometu u Dubrovniku*, Istorijski časopis 29–30 (1982–1983) 85–92]

Коматина И., Коматина П., *Настанак „Млетачке Албаније“ и успомена на византијску власт у српском приморју*, Историјски часопис 67 (2018) 55–82. [I. Komatina, P. Komatina, *Nastanak „Mletačke Albanije“ i uspomena na vizantijsku vlast u srpskom primorju*, Istorijski časopis 67 (2018) 55–82]

Николов А., *Военизирани џигани в пределите на катепаната България в края на XI в., Средновековният българин и „другите“*. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов, съст. А. Николов, Г. Николов, София 2012, 175–185. [Nikolov A., *Voenezirani cigani v predelite na katepanata B'lgarija v kraja na XI v., Srednovekovnijat b'lgarin i „drugite“*. Sbornik v čest na 60-godišninata na prof. din Pet'r Angelov, s'st. A. Nikolov, G. Nikolov, Sofija 2012, 175–185]

Радојчић Н., *Занимљив извор за доба владе српскога краља Стефана Дечанскога*, Историјски часопис 14–15 (1963–1965) 317–327. [Radojčić N., *Zanimljiv izvor za doba vlade srpskoga kralja Stefana Dečanskoga*, Istorijski časopis 14–15 (1963–1965) 317–327]

Решетар М., *Дубровачка нумизматика, I (хисторички дио)*, Сремски Карловци 1924. [Rešetar M., *Dubrovačka numizmatika, I (historički dio)*, Sremski Karlovci 1924]

Тирковић С., *Албанци у огледалу јужнословенских извора*, Илири и Албанци: серија предавања одржаних од 21. маја до 4. јуна 1986. године, ур. М. Гарашанин, Београд 1988, 323–339. [Ćirković S., *Albanci u ogledalu južnoslovenskih izvora*, Iliri i Albanci: serija predavanja održanih od 21. maja do 4. juna 1986. godine, ur. M. Garašanin, Beograd 1988, 323–339]

Узелац А., *Држава Немањића у географским представама западноевропских савременика*, Српска краљевства у средњем веку. Зборник радова са међународног научног скупа одржаног од 15. до 17. септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног), ур. С. Мишић, Краљево 2017, 357–380. [Uzelac A., *Država Nemanjića u geografskim predstavama zapadnoevropskih savremenika*, Srpska kraljevstva u srednjem veku. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog od 15. do 17. septembra 2017. godine u Kraljevu, u čast obeležavanja 800 godina od krunisanja Stefana Nemanjića (Prvovenčanog), ur. S. Mišić, Kraljevo 2017, 357–380]

Фалилеев А. И., *Иноязычные вкрапления в Итинерарии Симона Симеониса*, Индоевропейское языкознание и классическая филология 21 (2017) 800–818. [Falileev A. I., *Inojazčnye vkrapljenja v Itinerarii Simona Simeonisa*, Indoevropskoje jazykoznanie i klassičeskaja filologija 21 (2017) 800–818]

Фејић Н., *Шпанци у Дубровнику у средњем веку*, Београд 1988. [Fejić N., *Španci u Dubrovniku u srednjem veku*, Beograd 1988]

Ферјанчић Б., *Албанци у византијским изворима*, Илири и Албанци: серија предавања одржаних од 21. маја до 4. јуна 1986. године, ур. М. Гарашанин, Београд 1988, 285–302. [Ferjančić B., *Albanci u vizantijskim izvorima*, Iliri i Albanci: serija predavanja održanih od 21. maja do 4. juna 1986. godine, ur. M. Garašanin, Beograd 1988, 285–302]

Aleksandar Uzelac

**A PILGRIM FROM IRELAND ON THE EASTERN ADRIATIC COAST
IN THE EARLY 14TH CENTURY**

Summary

The article deals with the report of Franciscan Simon Fitzsimmons (Symon Semeonis) from Ireland, who, accompanied by friar Hugh Illuminator, undertook a pilgrimage to the Holy Land in 1323. In his report, Simon dedicated due attention to the lands and cities on the eastern Adriatic coast. This article presents the only surviving manuscript of Simon's work, its critical editions, the contents of the text and the author's background. A part of the text, dealing with Simon's and Hugh's voyage from Venice to Durazzo, is given in Serbian translation, with critical commentaries.

Most of Simon's report consists of his personal observations about countries and places he visited. Rarely, he relies on other works, such as the encyclopaedia of Bartholomew the Englishman and Latin translations of Quran and Doctrina Machometi. Although the travel of the two pilgrims from Ireland was primarily motivated by faith, it is conspicuous that Simon does not deal with doctrinal and other differences between western and eastern Christians. While his attitude towards Muslims and Jews is hostile in general, Simon does not show striking animosity towards other Christian confessions. In fact, it may be stated that the Irish Franciscan is less focused on religious customs and rituals of Orthodox Christians, and more on the daily life of the population in the cities he went through, the clothing and costumes of the people he met along the way, the currency in the cities he visited, and rare plants and animals. In this aspect, he appears not only in the role of a pilgrim, but also as a curious and well-informed ethnographer.

In the section of his text describing the travel from Venice to Durazzo (Durrës), which took place in the second half of August 1323, Simon pays particular attention to jewellery and hats worn by the ladies in Zara (Zadar), differences in hats and caps among Greeks, Albanians and 'Slavs' (Serbs), presence of falcons and other birds at markets in Ragusa (Dubrovnik), and local currency in Ragusa and Durazzo. Moreover, according to his observations, although the ports and towns on the eastern Adriatic are rich in natural products and prosperous, they are small and insignificant in comparison to the urban centres of northern Italy. Simon's report also contains valuable information for political history and historical geography, including the mention of Dulcigno (Ulcinj), as well as a larger part of Albania, as possessions of the king of Rascia.

Чланак примљен: 12. 04. 2020.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 16. 07. 2020.